

شناسایی و اولویت‌بندی نقش مؤلفه‌های داوری مسابقات

معماری بر ارتقای معماری معاصر ایران^۱

سید محمد سقراطی^۲، حیدر جهان‌بخش^{۳*}، حسین صفری^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۰۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۶

نوع مقاله: پژوهشی

صفحه ۲۷ تا ۴۷

چکیده

شیوه ارزشیابی و انتخاب آثار برتر در فرایند داوری مسابقات معماری از اهمیت و حساسیت بالایی برخوردار است. هدف پژوهش حاضر، شناسایی و اولویت‌بندی نقش داوری مسابقات معماری بر ارتقای معماری معاصر ایران بوده و نوع آن کاربردی است. همچنین روش تحقیق در پژوهش، اکتشافی و از نظر ماهیت کمی - کیفی است. گردآوری داده‌های کیفی از طریق مصاحبه عمیق با ۳۰ نفر از خبرگان و متخصصین حوزه معماری تا رسیدن به حد اشباع نظری ادامه یافت. این افراد از بین اساتید دانشگاهی و داوران مسابقات معماری کشور انتخاب شدند که به روند برگزاری مسابقات ملی معماری احاطه داشته و دارای سابقه کار حرفه‌ای در زمینه معماری بودند. با توجه به شاخص‌های به‌دست‌آمده، بخش کمی پژوهش نیز به‌صورت پیمایشی انجام و سپس اقدام به طراحی پرسش‌نامه گردید. برای روایی پرسش‌نامه از روایی صوری و به‌منظور بررسی پایایی آن از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. در نهایت پرسش‌نامه محقق ساخته پژوهش در اختیار ۱۰۰ نفر از متخصصان، شرکت‌کنندگان و داوران مسابقات معماری قرار گرفت. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، مبتنی بر کدگذاری، روش‌های توصیفی (میانگین، انحراف استاندارد و...) و روش استنباطی (آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، آزمون فریدمن و رگرسیون) است. پژوهش حاضر پس از بررسی مصاحبه‌ها و بیانیه‌های مسابقات ملی معماری طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۷، ۴ مؤلفه اصلی و ۳۳ زیرمؤلفه را به‌عنوان عوامل تأثیرگذار داوری مسابقات ملی معماری بر ارتقای معماری معاصر ایران در دهه ۱۳۹۰ معرفی نموده‌است. بر اساس نتایج به دست‌آمده، ویژگی‌های فردی داوران، غربال آثار منتخب مسابقات ملی معماری و توزیع امتیازات داوری، هویت داوران و امر داوری ۴ مؤلفه اصلی در فرایند داوری مسابقات معماری ایران هستند. نتایج پژوهش ضمن تأیید نقش داوری مسابقات معماری ایران در ارتقای کیفی معماری معاصر کشور، اهمیت آن را در توجه به منفعت اجتماعی، افزایش مشارکت مردمی و ایجاد حس تعلق به سرزمین نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: معماری، مسابقات معماری، مسابقات ملی معماری ایران، ارزیابی، داوری مسابقات معماری، معماری معاصر ایران

^۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «تبیین مدل فراروند بهینه مسابقات ملی معماری ایران بر پایه ارزیابی تاثیرات آن در ارتقای معماری معاصر کشور در دهه ۱۳۹۰» به راهنمایی نگارنده دوم و مشاوره نگارنده سوم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت است.

^۲ دانشجوی دکتری گروه معماری، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

^۳ دانشیار گروه معماری دانشکده فنی مهندسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

^۴ استادیار گروه معماری، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

۱. مقدمه

شد که نتیجه نهایی مسابقات معماری، فارغ از تخصص، تجربه و شهرت هر یک از داوران به تنهایی، تحت‌الشعاع ترکیب اعضای هیئت داوری قرار دارد. همچنین یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در برگزاری مسابقات معماری نگرانی از وارد شدن سلیقه شخصی در امر داوری، شیوه ارزیابی و فرایند ارزشیابی آثار است. با وجود رشد کمی مسابقات معماری در سال‌های اخیر، ضعف در بخش داوری هنوز به قوت خود پابرجاست. زیرا داوران، مکانیزم مشخصی برای داوری نداشته و بر عدم لزوم آن، پافشاری می‌کنند (فیروز و مسعودی ۱۳۹۸). این پژوهش موضوع داوری در مسابقات معماری را مورد بررسی قرار داده است و به دنبال پاسخ دادن به سؤالات زیر است:

الف- مؤلفه‌های تأثیرگذار داوری مسابقات معماری بر ارتقای معماری معاصر ایران کدام‌اند؟
ب- اولویت‌بندی مؤلفه‌های مؤثر داوری مسابقات معماری بر ارتقای معماری معاصر ایران چگونه است؟

ج- مؤلفه‌های داوری تا چه حد در ارتقای معماری معاصر ایران در دهه ۱۳۹۰ مؤثرند؟

۲. پیشینه تحقیق

از مهم‌ترین پژوهش‌های صورت‌گرفته در خصوص مسابقات معماری و نیز موضوع داوری طرح‌های معماری می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

جدول ۱. پیشینه تحقیق (نگارندگان، ۱۴۰۲)

ردیف	عنوان مقاله	نگارندگان	سال انتشار
۱	تبیین معیارهای ارزیابی در طرح‌های معماری ارگان‌های دولتی با تکنیک AHP	مجتبی باقری و همکاران	۱۴۰۱
	• به‌کارگیری تکنیک تحلیل سلسله‌مراتبی با دلیل منطقی بودن، سادگی و به‌کارگیری هم‌زمان معیارهای کمی - کیفی در ارزیابی و داوری طرح‌های معماری در نهادهای دولتی • روش نحوه وزن‌دهی به معیارها از طریق مقایسه دوجه دو است که می‌بایستی با دقت و منطبق بر واقعیات انجام پذیرد		
۲	بررسی تغییرات جهانی شدن آموزش عالی بر آموزش معماری و داوری طرح‌های معماری در دانشگاه‌های ایران	مائده میاحی و همکاران	۱۴۰۰
	• ارتباط جهانی شدن داوری پروژه‌های معماری با تشدید رقابت‌های دانشگاه‌ها و ارتقای استانداردهای آموزشی، افزایش سطح کیفی آموزش و داوری طرح‌های معماری		
۳	جا و جایزه	ناصرخاکی و درویش	۱۳۹۸
	• دو مفهوم متمایز "فرایند طراحی" و "رشد طراحی" • مسابقه جزئی از کنش معماری و داوری درون پدیده‌ای وسیع‌تر به نام مواجهه و نقد • ایجاد نسبت با مخاطب، آخرین مرتبه شکل‌گیری یک اثر هنری		

۴	بررسی عملکرد جایزه	سه‌لایه خوانش اثر معماری: توصیفی، تفسیری و انتقادی	فروزانفر و حائری ۱۳۹۸
۵	نقد داوری مسابقات معماری از منظر اندیشه‌های نقادانه وین اتو (نمونه موردی: ساختمان‌های منتخب سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۶)	توضیح برگزارکننده برای تعریف معیارهای کلی قضاوت تفاوت معیار باسلیقه و ضرورت تشکیل اتاق فکر داوری عدم توجه به رضایت کاربران	موسی‌پور و نیک فطرت ۱۳۹۶
۶	ارائه سازوکار مبتنی بر روش‌های تصمیم‌گیری علمی جهت داوری مسابقات معماری	مسابقه‌های معماری، از نقاط ظهور و بروز نقد معماری هستند. ارتباط برگزاری مناسب مسابقات با ارتقا و پیشرفت سطح معماری کشور ضعف در ساختار برگزاری مسابقات با اتلاف هزینه و انرژی، بروز آثار و تبعات منفی در زمینه هویت تاریخی و بومی معماری	یعقوبی ۱۳۹۶
۷	رویکردی تحلیلی به عملکرد برگزاری مسابقات معماری در ایران	عدم موفقیت مسابقات در بهبود اوضاع معماری کشور معرفی روش تحلیل سلسله‌مراتبی در تعیین میزان اهمیت معیارهای داوری	اسلامی و سلیمانی ۱۳۹۱
۸	نگاهی به ارزیابی طرح‌های معماری	ما شهرها را می‌سازیم و سپس شهرها ما را می‌سازند. معرفی تاریخچه مسابقات معماری در ایران تعیین وظایف نهادهای مدیریتی در برگزاری مسابقات معماری	ندیمی ۱۳۸۹
۹	مسابقات معماری: ایجاد گفتگو و ارتقای تعالی؟	ضرورت وجود چشم‌انداز مشترک میان داوران اهمیت و حساسیت انتخاب داوران را برای هر طرح به‌روشنی آشکار می‌کند. نقش تعیین‌کننده داوران خبره در ارزیابی کیفی و ارزشی طرح حکم می‌کند، علاوه بر صلاحیت‌های تخصصی لازم، سنخیت با هنجارها و ارزش‌های جامعه استفاده‌کننده از طرح در صدر ملاک‌های انتخاب اعضای داوری قرار گیرد. داوری کیفی هنگامی موضوعیت می‌یابد که در ارزیابی‌های معطوف به صحت فنی و پاسخگویی به واجبات اولیه که عمدتاً برنامه است، طرح را مناسب دانسته باشند.	خان ^۱ ۲۰۲۰
۱۰	هیئت داوران مسابقه به‌عنوان فضاهاى بین فرهنگی: بین ارزیابی، تجربه و قضاوت	تأثیر مثبت مسابقات معماری در آموزش تدریجی معماران، هیئت داوران، مشتریان و عموم مردم تأثیر مثبت مسابقات بر احداث بناهایی که در آینده ساخته می‌شوند	کوکوزلا ^۲ ۲۰۲۰
۱۱	مسابقات معماری در زمینه شهرسازی	داوران مسابقات معماری دو موضوع را آشکار می‌کنند: اول اینکه، چگونه نمایش پروژه‌های معماری تفسیر شوند، و دوم اینکه، چگونه ریشه‌های اجتماعی، انضباطی، فرهنگی و شناختی هیئت داوری بر انتخاب پروژه برنده تأثیر می‌گذارد.	برن ^۳ ۲۰۱۷
۱۲	مسابقات گيجی یا امید؟	رتبه تعامل طرح‌های پیشنهادی با محیط پیرامون و توجه به مسائل فنی پروژه در قیاس با ابعاد زیبایی‌شناسی اثر در داوری مسابقات معماری تبعیت صلاحیت داوران از دانش ضمنی انباشته و بنیان‌های تئوریک در ارزیابی و انتخاب آثار ارتباط صلاحیت داوران در توافق بر شناسایی مناسب‌ترین راه‌حل‌ها در آثار برتر	پلارایت ^۴ ۲۰۱۴
۱۳	نظریه‌ای برای ارزیابی کیفیت در مسابقات معماری	دامنه اثرگذاری ارائه گرافیکی آثار و علایق بصری مخاطبان در انتخاب آثار برتر نسبت به کیفیت فضایی و تجربی محدودیت در توسعه برنامه طراحی، سیرکولاسیون، سازه یا دیگر جنبه‌های فضایی و فنی ایده‌های برتر در مسابقات معماری	رون ^۵ ۲۰۱۲
		دو نوع معیار ارزیابی در انواع مسابقات وجود دارد: معیارهای عمومی و معیارهای خاص معیارهای عمومی ارزیابی مسابقات: کلیت و ایده اساسی/ هماهنگی با بستر/ موقعیت ورودی/ تناسب و تنظیم عملکردی/ راهکار اقتصادی و اجرایی/ امکان توسعه	

۱۴	مسابقات معماری - تاریخیچه و تمرین	۲۰۱۱	رون
	• معیارهای طراحی بخشی از ارزیابی مبتنی بر گفتگو هستند و دو کارکرد اصلی دارند. آنها به اعضای هیئت‌منصفه می‌گویند چه چیزی مهم است که قضاوت کنند و چگونه ادامه دهند • تشخیص، تجربه و چشم آموزش‌دیده، شایستگی قضاوت را می‌دهد. تفسیر معماری پروپوزال زمانی که از چندین زاویه مورد بررسی قرار گیرد، حتی غنی‌تر و بیشتر خواهد شد. به همین دلیل است که هیئت‌منصفه از اعضای رشته‌های مختلف تشکیل شده است. • سه سؤال اساسی کیفیت وجود دارد که هیئت داوران مسابقه باید به آنها پاسخ دهند: X چقدر خوب است؟/ آیا X به اندازه کافی خوب است؟/ کدام بهتر است: X یا Y؟		
۱۵	قضاوت بر اساس طراحی: به سمت مدلی برای مطالعه و بهبود روند رقابت در معماری و طراحی شهری	۲۰۱۱	چاپین ^۶
	• تبدیل مسابقات به عرضه‌ای برای پژوهش، مقررات‌زدایی و جهت‌گیری بازار • حاوی یافته‌های تجربی غنی است که می‌توان به دانش معماری به‌عنوان تمرین حرفه‌ای، به‌عنوان موضوع آموزشی و بستر تحقیق اشاره کرد. • فرایندهای تغییر در جامعه را نشان می‌دهد که فنی و سازمانی و همچنین اجتماعی هستند. معضلات سازنده، مرز عقلانیت و نامنی نسبی خلاقانه تولید دانش در پروژه‌های معماری را نشان می‌دهد		
۱۶	صحبت از معماری: مطالعه ارزیابی هیئت‌منصفه در یک مسابقه دعوت شده	۲۰۰۹	اسونسون ^۷
	• دامنه نفوذ افکار عمومی در مراحل ارزیابی • اثر عادات فردی داوران در فرایند ارزیابی و تصمیم‌گیری • ارتباط معیارهای ارزیابی به‌مثابه ملاک عمل داوری • اجتناب از آرای داوران غیرمتخصص در تبیین برنامه‌ها و خلاصه دستورالعمل مسابقات • تحلیل داوران متخصص متناسب با مصادیق تفکر خلاق، انتقادی و مباحث زیبایی‌شناختی		

۳. مبانی نظری

۳-۱. مسابقات معماری

مسابقه معماری^۸ طبق تعریف ارائه شده در راهنمای برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی ایران نوعی از مسابقه طراحی است که در زمینه‌های متنوعی همچون معماری، معماری داخلی، طراحی شهری، مرمت آثار، بناها و بافت‌های تاریخی، طراحی منظر و... برپا شده (دفتر تدوین ضوابط، ۱۳۸۱). مسابقات معماری به دلیل جهت‌گیری‌های افراطی نسبت به آینده؛ توسعه مفاهیمی از قبیل تازگی، تجربه‌گرایی، آفرینش، خلاقیت و همچنین عدم قطعیت و تکامل مشترک معیارهای قضاوت به موضوعی جذاب مبدل شده اند (Joris, et al, 2021). نشریه ۲۴۰ سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در برگزاری مسابقات معماری، اهدافی را بر می‌شمرد که فارغ از ظرفیت این قسم از رقابت‌ها در ترغیب استعدادها و ترویج نوآوری یا نقش آن در ارتقای در آموزش، برخی از آنها در جهت

افزایش کارآمدی و بهینه‌سازی طرح‌ها در تناسب با فرهنگ، اقلیم، محیط‌زیست و... بوده و به‌منظور توسعه مشارکت مدنی، ارتقای فرهنگ عمومی در زمینه معماری و شهرسازی و نیز حفظ سرمایه‌های مادی کشور تدوین شده است که تحقق آن‌ها می‌تواند تشخیص معماری خودی و تقویت ریشه‌های هویتی آن را رقم زند (سقراطی و همکاران، ۱۴۰۲).

۳-۲. پیشینه مسابقات معماری

از انتخاب بهترین ایده جهت احداث یک بنای یادبود جنگ در یونان با مشارکت شهروندان به‌عنوان قدیمی‌ترین مسابقه تاریخ معماری در سال ۴۴۸ ق.م. یاد می‌شود (بسکی، ۱۳۷۷). در اواسط قرن هجده میلادی با آغاز تحولات انقلاب صنعتی و توسعه تاثیرات آن، مداخله نسل جدیدی از مهندسان و طراحان آموزش‌دیده، موجب بروز ساختار شکلی متفاوت در ابنیه و مداخله در بافت‌های تاریخی بسیاری از شهرها شد. تلاقی نظام سرمایه و ارتقا دانش مهندسی به تدریج، رقابت میان معماران را در به‌کارگیری روش‌های ساخت، ارائه ایده‌های خلاق و تولید

کشور دبیرخانه دائمی مسابقات معماری و شهرسازی در سال ۱۳۷۴ با مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در وزارت راه و شهرسازی تشکیل شد (**مظاهریان و همکاران، ۱۳۹۷**).

۳-۳. داوری

برخی بر این عقیده‌اند که قضاوت یا داوری در برخورد با هر اثر هنری، در همان لحظه اول اتفاق افتاده یا شکل می‌گیرد و در گذر زمان می‌تواند دستخوش تغییر شود. اساس سنجش و داوری بر دو روش پایه ریزی شده است. در شیوه ی نخست، کیفیت یک شی یا موضوع بر اساس یک شاخص، در طول یک فرایند، اندازه‌گیری و ارزیابی می‌شود (**سیف، ۱۴۰۲**). در شیوه ی دیگر که مبتنی بر معیار است با نوعی از ارزشیابی در ارتباط با رتبه‌بندی محصول نهایی یا فرآورده سر و کار داریم (**سامه و ایزدی، ۱۳۹۳**).

قضاوت درست نیازمند معیارهایی درست و جامع است؛ و در بسیاری از موارد از "اقتضائات زمانی" تبعیت می‌کند (**فیروز و مسعودی، ۱۳۹۸**). مفهوم داوری در معنای کلمه ارزشیابی، مستتر است و به فرآیندی نظام‌مند جهت جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر اطلاعات اطلاق می‌شود که به‌منظور تعیین میزان تحقق اهداف مورد نظر انجام می‌گردد (**میرریاحی، ۱۳۸۵**). به بیان دیگر ارزشیابی مستلزم نوعی داوری در رابطه با ثمربخشی اجتماعی و مطلوبیت محصول، فرایند، اهداف، برنامه یا ارزش‌هاست (**سامه و ایزدی، ۱۳۹۳**) یا به فعالیتی رسمی گفته می‌شود که برای تعیین کیفیت اثربخشی یا ارزش برنامه به اجرا در آید (**Worthen & Sanders, 1987**). ارزشیابی فرآیندی روش‌مند است که هدفی مشخص را در موضوعی معین دنبال می‌کند. در قضاوت آثار معماری نیز، مسئله با پیچیدگی‌هایی همراه است چراکه از یک سو با رویکرد ارزشیابی «فرآورده محور» مواجه هستیم و از سوی دیگر لزوم ارزیابی «فرایندها» در بررسی و انتخاب آثار می‌تواند موجب تغییر در تصمیمات هیئت داوری باشد. بنا بر این، نقش آن گروه از متغیرها که در طراحی، متضمن کیفیت معماری هستند؛ در ارزیابی فرایند کار طراحان و در ارزشیابی اثر نهایی معماری قابل‌بحث و نظر خواهد بود. به دلیل امکان تأمل در رسالت و تعهد اجتماعی معمار،

فرم‌های جدید ساختمانی به سوی شرایط امروزی پیش برد. طرح ساختمان «قصر بلورین» در مسابقه طراحی نمایشگاه بین‌المللی انگلستان (۱۸۵۰ میلادی) و بنای یادبود ایفل در نمایشگاه جهانی پاریس در سال ۱۸۸۹ میلادی از جمله مواردی است که از آن به‌عنوان یک نقطه عطف در ایجاد گفتمان معماری یاد می‌شود (**گیدین، ۱۳۸۴**). در قرن بیستم نیز، طراحی ساختمان روزنامه شیکاگو به‌عنوان اولین مسابقه مهم معماری و طراحی ساختمان «کاخ مجمع اتفاق ملل» به‌عنوان اولین صف‌آرایی بین‌المللی معماران مدرن در سال ۱۹۲۷ میلادی (**گیدین، ۱۳۸۴**) مسابقات معماری را به‌مثابه ابزاری جهت ارائه و مقایسه راه‌حل‌های گوناگون یک طرح معماری به عموم و نهادهای دولتی معرفی نمود.

انتشار اسناد برگزاری مسابقات معماری توسط روزنامه اطلاعات و همچنین زندگی‌نامه مهندس وارطان، سابقه برگزاری مسابقات معماری را در دوره پهلوی نشان می‌دهد (**جواهریان، ۱۳۸۷**). در دوران پس از انقلاب نیز، بنا بر اهمیت موضوع و نیاز مبرم جامعه مهندسی، پیش‌نویس آیین‌نامه مسابقات معماری و شهرسازی در سال ۱۳۷۶ شمسی از طرف وزارت مسکن و شهرسازی در ۱۲ فصل و ۸۷ ماده تهیه شد. این آیین‌نامه بر اساس مطالعات انجام گرفته توسط دکتر ایرج اعتصام و همکاران وی، تحت عنوان «سازماندهی و مدیریت مسابقات معماری ساختمان‌های عمومی ایران» در ۵ جلد تدوین و ارائه گردید (**بسکی، ۱۳۷۷**). در سال ۱۳۸۰ بر اساس مطالعات مذکور، آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی توسط فرهنگستان هنر در پنج بخش، به شورای عالی انقلاب فرهنگی پیشنهاد (**دفتر تدوین ضوابط، ۱۳۸۱**) و در سال ۱۳۸۱ به تصویب رسید. به‌منظور قانونمندی کلیه مراحل برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی کشور (**مظاهریان، ۱۳۹۷**)، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی نیز با ابلاغ نشریه ۲۴۰ در سال ۱۳۸۱ با عنوان راهنمای برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی، دستورالعمل‌هایی «الزام‌آور» را جهت اجرای آیین‌نامه مذکور، تهیه و با اهدافی شانزده‌گانه در پانزده بند منتشر ساخت. همچنین به‌منظور ایجاد هماهنگی و انسجام در فرایند برگزاری مسابقات شهرسازی و معماری و باهدف ایجاد زمینه‌های اجرا و پایش آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی در

داوری فرایند محور از داوری محصول محور متمایز است (حسینی و همکاران، ۱۴۰۰).

۳-۴. داوری در مسابقات معماری

از داوری و قضاوت به‌عنوان یکی از دشوارترین فعالیت‌های انسانی یاد شده است (اسلامی و سلیمانی، ۱۳۹۱). پژوهشی که در زمینه سنجش مهارت‌های طراحی در آموزش معماری انجام شده است؛ شش حرف واژه VALUED (ارزش) را در پژوهش خود مترادف با اولین حروف کلمات ارزش‌ها (Values)، ارزیابی (Assessment)، رابطه طراحی - ارزیابی (Links)، درک (Understanding)، سنجش (Evaluations) و طراحی (Design) معرفی می‌کند (میرریاحی، ۱۳۸۸). همانگونه که امکان نقد و ارزیابی پدیده‌ها به نمایاندن ارزش واقعی موضوعات در جامعه می‌انجامد، عرصه مسابقات معماری نیز به سبب، دستاوردهایش در شکل‌گیری هویت بصری و ادراکی شهرها مداخله نموده و بستری مناسب برای بیان دیدگاه‌ها و ارزیابی استعدادها است. نکته ترسناک در مسابقات که به راحتی می‌تواند اتفاق بیفتد، خطر به دست آوردن پروژه‌ای است که هیچ کس آن را نمی‌خواهد. چرا که هیئت داوران ممکن است با طرحی که واقعاً خوب نیست فریفته شوند (Bern & Per Gunnar, 2022). با نقد و ارزیابی فرایند مسابقات معماری می‌توان تأثیر آن در سیر تحولات معماری و ارتقای معماری معاصر ایران را بررسی نمود. به این ترتیب، نقش داوری و جایگاه داوران در این فرایند بیش از پیش اهمیت می‌یابد (اسلامی و صادقی، ۱۳۹۹). خروجی مسابقات معماری اگر چه از جنس پروژه‌های ساخته نشده است ولی دایره قضاوت در انتخاب این آثار به رتبه‌بندی شرکت‌کنندگان محدود نبوده و مراتب نقد و بررسی آثار منتخب و حتی شکل مواجهه داوران با پیشبرد اهداف معماری یا خوانش رویکردها در فرایند طراحی توسط مجامع حرفه‌ای، دانشگاهی و رسانه‌ای را شاهد هستیم.

منابع محدود و اطلاعات اندکی از موضوع داوری مسابقات معماری و عملکرد داوران در دسترس است. به طور کلی عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری داوران را می‌توان در سه بخش: ۱. اهداف برگزاری مسابقه، ۲. شاخص‌های طراحی معماری و ۳. عوامل منتج از خواسته‌ها و انتظارات کارفرما دسته‌بندی نمود (یعقوبی، ۱۳۹۶). برخی نیز امر داوری را با تفکیک وجوه کمی و کیفی

توضیح می‌دهند. وجه کمی طرح پاسخگویی به برنامه و موضوع‌هایی چون دسترسی و تطبیق با اوضاع اقلیمی و آسایش فیزیکی و پایداری است. برای این وجه می‌توان معیارهایی ساخت و به زبانی مشترک رسید. وجه کیفی اثر نیز وجه ناظر به کارکرد فرهنگی طرح معرفی شده و چندان معیار پذیر نیست. داوری در این بخش با رجوع به خبرگان و در پی زبان و چشم‌اندازی مشترک میان آنان شکل می‌گیرد (ندیمی، ۱۳۸۹) و با تلاش ایشان در ترسیم معیار و ملاک‌ها است که معنا می‌یابد (فیروز و مسعودی، ۱۳۹۸). ارزش‌های معمارانه در داوری آثار معماری فارغ از هرگونه اغواء ناشی از تاثیرات بصری در شیوه‌های آرایه و جنبه‌های نمایشی بوده و صرفاً باتوجه‌به بداعت و اصالت اثر و نیز درک جنبه‌های کیفی آن صورت پذیر است. به استناد بند ۱ مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در تیرماه ۱۳۹۳، بازنگری آیین‌نامه جامع مسابقات شهرسازی و معماری با رویکرد لزوم توجه ویژه به اسناد فرا دست و طرح‌های توسعه و عمران مصوب، توسط کمیته تخصصی «معماری، طراحی شهری و بافت‌های واجد ارزش» مورد تأکید قرار گرفت. شرح خدمات مجموعه اخیر نیز، موید سابقه حساسیت سیاست‌گذاران در مقولات فرهنگی-هویتی معماری و شهرسازی کشور و لزوم تبادل اطلاعات با مراکز علمی-پژوهشی و مجامع تخصصی-صنعتی است (معاونت معماری و شهرسازی، ۱۳۵۱). با این همه و لزوم تأکید بر حفظ ارزش‌های ایرانی-اسلامی و ذیل توجه به ویژگی‌های منطقه‌ای معماری و شهرسازی در داوری مسابقات معماری و شهرسازی، کمتر به ابعاد کیفی و هویتی طرح‌ها در فرایند ارزشیابی آثار پرداخته شده است (دفتر تدوین ضوابط، ۱۳۸۱). به استناد فرم شماره ۴ - منضم به اسناد ثبت نام در وب سایت رسمی دبیرخانه دائمی مسابقات، فرایند داوری بر اساس دو گروه معیارهای ثابت و متغیر ذیل صورت می‌گیرد (دبیرخانه دائمی مسابقات طراحی، ۱۳۹۴).

جدول ۲. اهم معیارهای ارزشیابی در مسابقات معماری (نگارندگان، ۱۴۰۲)

معیارهای ثابت	نوآوری و ابداع		میزان هماهنگی
	میزان هماهنگی با اهداف	اولویت‌های کارفرما	
معیارهای متغیر	میزان تطابق با	میزان تطابق با	میزان هماهنگی
بهره‌مندی از تکنولوژی	تحقق‌پذیری پروژه		

	بودجه	برنامه	با سایت و
	دارا بودن	هماهنگی	بستر طرح
دیگر موارد	قابلیت	با فازبندی	ایجاد
	توسعه	توسعه	مزیت
			برای
			زمین‌های
			اطراف

پای سلیقه شخصی در فرایند داوری است و اگر سهم مسابقات معماری ایران در پیشبرد و اعتلای معماری کشور متصور باشد؛ آنگاه معیارمند بودن داوری مسابقات معماری نیز قابل‌بحث و بررسی خواهد بود. با نقل این مطلب از پیتر ترومر^۹ که معماری به دنبال خلق پرسپکتیوهای جدیدی برای زندگی انسان‌ها است (**فیروز و مسعودی ۱۳۹۸**)؛ چالش اندیشه در معماری و ارتباط آن با ارتقای کیفیت زندگی را می‌توان هدف کلان معماری قلمداد کرد. این پژوهش، تحقق این هدف را در گرو مشی و تأثیر نخبگان معماری بر جامعه می‌داند و بر این باور است که عملکرد هیئت داوری در مسابقات معماری و در نهایت ساخت پروژه‌های برگزیده که در نظر عموم هم موفق باشند به‌عنوان یکی از راهکارهای ایجاد دگرگونی در سطح آگاهی جامعه و تحول در سلیقه عمومی مردم، نویدبخش تغییر در چرخه ناگزیر وضعیت کنونی معماری کشور خواهد بود.

۴. روش تحقیق

روش تحقیق پژوهش حاضر به شیوه آمیخته است که با کمک طرح اکتشافی، ابتدا داده‌های کیفی و سپس داده‌های کمی گردآوری می‌شوند و مورد تجزیه و تحلیل علمی قرار می‌گیرند. با توجه به رویکرد پژوهش، داده‌های واقعی از طریق مصاحبه عمیق با ۳۰ نفر از خبرگان و متخصصین گردآوری شد (جدول ۳) و زمانی که موضوع به حد اشباع نظری رسید؛ فرایند جمع‌آوری داده‌های کیفی پایان یافت. این افراد از بین اساتید دانشگاهی و داوران مسابقات معماری کشور که به روند برگزاری مسابقات معماری احاطه داشته و دارای سابقه کار حرفه‌ای در زمینه معماری بودند، انتخاب شدند. با توجه به شاخص‌های به‌دست‌آمده، محور سؤالات در بخش کمی پژوهش حاضر به‌صورت پیمایشی تعیین و سپس اقدام به طراحی پرسش‌نامه اولیه گردید. برای روایی پرسش‌نامه از روایی صوری استفاده شد. برای این منظور پرسش‌نامه در اختیار ۳۰ متخصص قرار گرفت. همچنین به‌منظور بررسی پایایی پرسش‌نامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب ۰.۸۴ به‌دست‌آمده، بیانگر پایایی پرسش‌نامه است. جامعه آماری پرسش‌نامه متخصصان، شرکت‌کنندگان و داوران مسابقات معماری و کارشناسان حوزه مربوطه هستند. بر مبنای جدول مورگان، استاندارد تعداد پرسش‌نامه ۱۰۰ عدد بود که لینک آن در سامانه

با وجود اینکه هیئت داوری در آیین‌نامه جامع برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی از ارکان برگزاری مسابقات معماری ایران معرفی شده است (**شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۱**) و امر داوری از اسلوب قانون‌مندی برخوردار است. ولی بررسی مسابقات معماری و طراحی شهری ایران، نشان‌دهنده عدم وجود الگو و فقدان مدل معینی در فرایند داوری است. به عبارتی، این فرایند بر اساس اصول و تجربیات شخصی هر داور صورت می‌پذیرد. برآیند نظر داوران در بسیاری از مسابقات معماری نشانگر عدم آگاهی و توانایی ایشان در حوزه نقد معماری و جایگزینی تفاسیر غیر اصولی و ارزیابی‌های شخصی و تفسیری در فرایند ارزشیابی آثار است که نزول کیفیت معماری را به دنبال دارد (**موسی پور و نیک فطرت، ۱۳۹۶**). با این توضیح اگرچه نمی‌توان بر مطلق بودن ملاک‌های داوری پافشاری نمود اما مطالعه عملکرد هیئت داوران در یک مسابقه معماری می‌تواند درک بهتری از تصمیم‌گیری جمعی به دست دهد (**Joris et al., 2011**). وقتی صحبت از فرم‌های معماری و زیبایی‌شناسی در ساختمان باشد، سهم مشارکت عمومی یا نیاز کاربران توسط معماران کاملاً نادیده گرفته می‌شود و ایشان علاقمندند که استقلال حرفه‌ای خود را در طراحی ساختمان‌ها و سایر اقدامات زیبایی‌شناختی حفظ نمایند (**Owen & Dovey, 2008**) به این ترتیب روحیه انحصارطلب و خود محور معماران در مسابقات معماری در صورت عدم تدقیق اهداف مسابقه و فقدان شفافیت در معیارهای داوری تشدید خواهد شد.

تعیین ملاک‌ها و معیارهای قضاوت هر اثر معماری، متناسب با زمینه و اهداف آن معنا می‌یابد. ملاک‌های داوری مسابقات معماری نیز با احترام به زمینه و همسو با اهداف مسابقه در دوشاخه طراحی اجمالی (طرح ایده) یا طراحی تفصیلی (طرح اجرایی) متفاوت خواهد بود. حذف معیارها به معنای باز کردن

مطرح در اهداف و برنامه های برگزارکنندگان و نیز بیانیه‌های صادره توسط هیئت داوران در پایگاه‌های اطلاع‌رسانی «معمار نیوز»^۱، «خط معمار»^۱ و «مسابقات معماری و شهرسازی ایران»^۲ در فاصله سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۰ حول محور سؤالات تحقیق، مصاحبه با خبرگان و متخصصین امر صورت پذیرفت. شایان ذکر است؛ در مطالعه و تحلیل اطلاعات به‌دست‌آمده از بیانیه‌های هیئت داوران، ابتدا دسته‌بندی اولیه از عوامل پرتکرار در انتخاب آثار برگزیده مسابقات معماری مطابق جدول ۴، متناظر با اهداف و اولویت‌های از پیش اعلام شده در فراخوان انجام گرفت. سپس با مقایسه دلایل انتخاب و ویژگی طرح‌های برگزیده مسابقات معماری با اظهارات مصاحبه‌شوندگان، نسبت به شناسایی و تفکیک مؤلفه‌های داوری مسابقات معماری اقدام گردید و ملاک عمل جهت تدوین پرسش‌نامه قرار گرفت.

پرسلاين (به‌صورت آنلاین) بين جامعه آماری (از طریق پیامک و پست الکترونیکی) توزیع گردید. برای تست نرمال بودن معیارهای پژوهش نیز از آزمون کلموگروف - اسمیرنوف استفاده شد.

جدول ۳. مشخصات عمومی جامعه آماری نمونه خبرگان

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

زمینه تخصص و تجربه					
موسمپ زمان	مصاحبه	هیئت علمی	دانشگاه	معماری	مهندسی
۱۴۰	۹ نفر	۸ نفر	۱۰ نفر	۱ نفر	۲ نفر
معماری و پژوهشگر	دانشجو	معماری و پژوهشگر	معماری و پژوهشگر	معماری و پژوهشگر	معماری و پژوهشگر

شایان ذکر است؛ در این پژوهش به‌موازات مطالعه بیش از ۱۸۰ فراخوان از مسابقات معماری ایران و نیز استخراج مؤلفه‌های

جدول ۴. عوامل پرتکرار داوری مستخرج از بیانیه های هیئت داوران مسابقات در سال‌های ۹۷-۱۳۹۰ (نگارندگان، ۱۴۰۲)

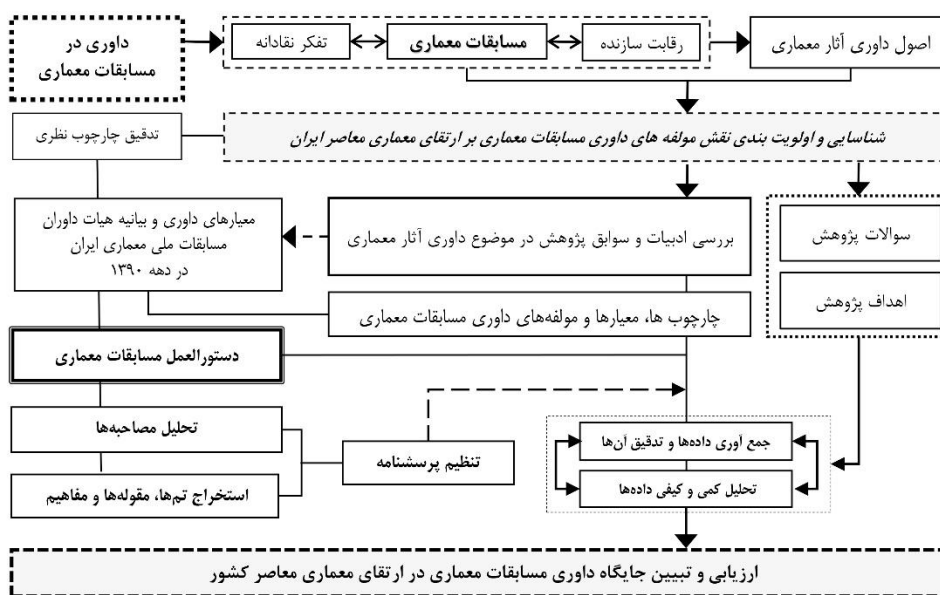
شماره	عامل	شماره	عامل	شماره	عامل	شماره	عامل	شماره	عامل
۱	خلاقیت و نوآوری	۲	هماهنگی با محیط	۳	ایمنی و امنیت	۴	انعطاف‌پذیری	۵	منفعت اجتماعی
۶	آسایش محیطی	۷	فناوری و ساخت	۸	تکنیک پرزانته	۹	محیط‌زیست	۱۰	انرژی
۱۱	بافت	۱۲	هویت	۱۳	زیست‌شبانه	۱۴	وجه کالبدی	۱۵	جنس مصالح
۱۶	توجه‌پذیری	۱۷	سیرکولاسیون	۱۸	پایداری	۱۹	اسناد بالادست	۲۰	منفعت بهره‌بردار
۲۱	اقتصادی	۲۲	برنامه‌فیزیکی	۲۳	اقلیم و جغرافیا	۲۴	پویایی و سیالیت	۲۵	ضوابط و استانداردها
۲۶	تحقق‌پذیری	۲۷	نورپردازی	۲۸	توسعه‌پذیری	۲۹	زیبایی‌شناسی	۳۰	سیما و منظر
۳۱	استحکام و ایستایی	۳۲	محرمیت و اشراف	۳۳	مقیاس و تناسب	۳۴	وضوح و خوانایی	۳۵	هندسه فضا
۳۶	فرم و ترکیب عناصر	۳۷	جزئیات فنی	۳۸	کانسپت و ایده	۳۹	بوم و فرهنگ	۴۰	نماد و نشانه
۴۱	نور و سایه	۴۲	خط آسمان	۴۳	رنگ مصالح	۴۴	نقش و تزئینات	۴۵	تجزیه و تحلیل
۴۶	شیت‌بندی	۴۷	نقشه و مدارک	۴۸	نرم‌افزار و رایانه	۴۹	آینده‌پژوهی	۵۰	نظریه و رویکرد

جدول ۵. نمونه کدها و مقوله‌های استخراج شده از مصاحبه‌ها (نگارندگان، ۱۴۰۲)

شناسه	کد	مقوله
P7	از نظر من شکل بنا و مؤلفه‌هایی که در ارتباط با آن قرار دارند در اولویت هستند. کانسپت‌هایی که با مفاهیم گره‌خورده باشند، جذابیت بیشتری دارند.	- توجه به اهمیت فرایند ایده‌پردازی و اصالت اثر در راستای نیل به اهداف مسابقه
P10	یکی از دلایلی که خیلی از مسابقات به مرحله ساخت وارد نمی‌شود همین عدم انطباق اطلاعات پروانه ساختمان توسط طراح و عدم توجه به این قبیل تصمیمات توسط داور است.	- توجه به استانداردها، انطباق با ضوابط و رعایت کیفیات فنی و مقیاس انسانی

P19	هیئت داوران مسابقات معماری با سلیقه‌های خودشان دارند کارها رو می‌بینند. - بیانیه (نظر نهایی) هیئت داوران و تشریح شیوه گرفتاری این هست که وقتی پای سلیقه وسط باشد نمی‌توانیم به راحتی از مؤثر بودن داوری مسابقات بر ارتقای معماری معاصر صحبت کنیم.
P22	داور با اشراف به موضوع و اهداف مسابقه، خود را در مسیر بازخوانی فرایند طراحی قرار می‌دهد. - توجه به چشم‌اندازها، اهداف، خواسته‌ها و انتظارات در روند طراحی
P26	گاهی تفکیک معیارها و جمع جبری امتیازاتی که به هر کدام داده خواهد شد در جلسات داوری مطرح است و حسن آن این است که با مستند کردن امتیازات، امکان بازنگری عادلانه‌تری در داوری به وجود می‌آید. - ارزیابی آثار بر اساس چک‌لیست داوری و ثبت امتیاز توسط داوران جهت معرفی طرح‌های برگزیده

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش (نگارندگان، ۱۴۰۲)

۵. یافته‌های پژوهش

اساس اطلاعات مربوط به ویژگی‌های شناختی پاسخگویان به شرح جدول ۶ می‌باشد. در ادامه با توجه به داده‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها و پرسش‌نامه محقق ساخته، محققان این پژوهش در صدد پاسخگویی به سؤالات مطروحه برآمدند.

پس از گردآوری پرسش‌نامه‌ها، تجزیه و تحلیل پاسخ‌ها در دو بخش توصیفی و استنباطی انجام شد. نتایج بخش توصیفی بر

جدول ۶. ویژگی‌های شناختی پاسخگویان (نگارندگان، ۱۴۰۲)

جنسیت - %	سن - %	تحصیلات - %	شرکت در مسابقه - داوری - %
زن	۳۰-۲۰	فوق لیسانس	عدم حضور در مسابقه
مرد	۴۰-۳۱	لیسانس	حضور در مسابقه
	۵۰-۴۱	بالای ۵۰	
	۳۸	۱۴	
	۴۲	۵۵	
	۸	۴۱	
	۵۲	۷۲	
	۴۸	۲۸	
		۱۰	

فاز دوم توسعه مجموعه برج میلاد - ۱۳۹۱

بازآفرینی مرکز شهر الوند - ۱۳۹۶

مرکز تجاری سرزمین رویاها اصفهان - ۱۳۹۳

موزه انقلاب اسلامی و دفاع مقدس - ۱۳۹۴

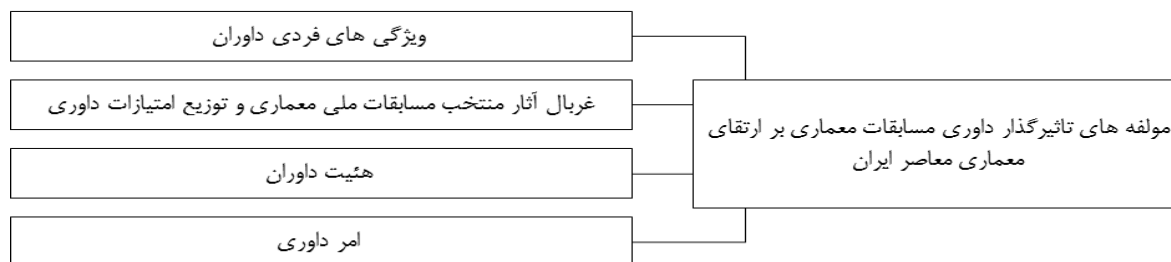
مرکز تجاری خدماتی پلاسکو - ۱۳۹۷

شکل ۲. تصاویر تعدادی از طرح‌های رتبه نخست در مسابقات معماری دهه ۱۳۹۰ ایران (وب سایت معمار نیوز، ۱۴۰۲)

مسابقات ملی معماری بر ارتقای معماری معاصر ایران در دهه ۱۳۹۰ شناخته شد. این ۴ مؤلفه اصلی عبارتند از ویژگی‌های فردی داوران، غربال آثار منتخب مسابقات ملی معماری و توزیع امتیازات داوران، هویت داوران و امر داوران (شکل ۳). سطح معنی‌داری برای این معیارها به ترتیب ۰/۰۶۵، ۰/۰۶۹، ۰/۰۸ و ۰/۵۳ به دست آمده است و بیانگر این است که معیارهای پژوهش نرمال هستند.

الف - مؤلفه‌های تأثیرگذار داوران مسابقات معماری بر ارتقای معماری معاصر ایران کدام‌اند؟

پرسش‌نامه توزیع شده بین خبرگان، این امکان را برای آنان فراهم آورد که نظر خود را راجع به اهمیت مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌ها در درجات اهمیت مختلف بیان نمایند؛ به گونه‌ای که از میان ۵۰ عامل تفکیک شده و با آزمون آن‌ها، تعداد ۳۳ زیرمؤلفه و ۴ مؤلفه اصلی به عنوان پایگاه اطلاعاتی و عوامل تأثیرگذار داوران

شکل ۳. دسته بندی مؤلفه‌های تأثیرگذار داوران مسابقات معماری بر ارتقای معماری معاصر ایران (نگارندگان، ۱۴۰۲)

۰.۹۲۲	۴,۳۹	۱۰۰	ویژگی‌های فردی	۲
۰.۸۸۳	۴,۱۰	۱۰۰	امر داوران	۳
۰.۸۰۸	۴,۰۲	۱۰۰	غربال آثار منتخب مسابقات ملی معماری و توزیع امتیازات داوران	۴

در جدول ۸، توصیف آماری هر یک از ۳۳ معیار شناسایی شده پژوهش با توجه به پاسخ خبرگان در قالب میانگین و انحراف استاندارد انعکاس یافته است. توضیح اینکه، زیرمؤلفه‌های ۱ تا ۶ ذیل ویژگی‌های فردی داوران، زیرمؤلفه‌های ۷ تا ۱۰ ذیل غربال آثار و توزیع امتیازات داوران، زیرمؤلفه‌های ۱۱ تا ۱۵ ذیل هویت داوران و سایر مؤلفه‌ها ذیل امر داوران جای دارند.

جدول ۸. میانگین و انحراف استاندارد زیر مؤلفه‌های شناسایی شده

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

بر اساس داده‌های جدول ۷ در بین مؤلفه‌های شناسایی شده از دیدگاه پاسخگویان، مؤلفه "هویت داوران" با میانگین ۴,۴۱ دارای بالاترین امتیاز و مؤلفه "غربال آثار منتخب مسابقات ملی معماری و توزیع امتیازات داوران" با میانگین ۴,۰۲ دارای پایین‌ترین امتیاز است. در کل نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که میانگین تمام مؤلفه‌های بررسی شده از حد متوسط (یعنی ۳) بالاتر هستند و در حد بالایی قابل قبول هستند.

جدول ۷. توصیف آماری مؤلفه‌های اصلی شناسایی شده

(نگارندگان، ۱۴۰۲)

ردیف	مؤلفه اصلی	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱	هویت داوران	۱۰۰	۴,۴۱	۰,۹۱۳

ردیف	زیر مؤلفه	میانگین	انحراف استاندارد
۱	حسن شهرت و تجربه انجام داوری در مسابقات معماری	4.43	۰.829
۲	تناسب تخصص و تجربه داور با موضوع مسابقه و پیچیدگی آن	4.35	۰.854
۳	سابقه حضور موفق در مسابقات به‌عنوان معمار برگزیده	3.94	1.075
۴	حسن سلیقه و آشنایی داور با رویکردها و نظریه‌های معماری	4.14	۰.813
۵	احراز صلاحیت علمی و شایستگی در انجام فعالیت آموزشی	4.39	۰.883
۶	احراز شایستگی حرفه‌ای در دفاتر معماری و مهندسی مشاور	4.41	۰.851
۷	میزان توجه به چشم‌اندازها، اهداف، خواسته‌ها و انتظارات در روند طراحی	4.26	1.128
۸	میزان توجه به استانداردها، انطباق با ضوابط و رعایت کیفیت فنی و مقیاس انسانی	4.26	1.007
۹	میزان توجه به برنامه فیزیکی، تمرکز بر ساماندهی فضاها و چیدمان عملکردها	4.51	۰.808
۱۰	میزان توجه به تحقق‌پذیری اثر پیشنهادی، توسعه‌پذیری و توجیه اقتصادی آن	4.00	1.114
۱۱	الزام بر تناسب تجربه و تخصص داوران با موضوع پروژه و ماهیت مسابقات معماری	4.56	۰.805
۱۲	اهمیت جایگاه و اعتبار علمی داوران در مسابقات معماری	3.94	1.156
۱۳	اهمیت تجربه و اعتبار حرفه‌ای داوران در مسابقات معماری	4.49	۰.702
۱۴	نقش ترکیب نفرات در کمیته داوری با گرایش‌های متنوع نظری و رویکردهای متفاوت فکری در معرفی آثار برتر	4.59	۰.681
۱۵	تدوین بیانیه (نظر نهایی) هیئت داوران و تشریح شیوه انتخاب و رتبه‌بندی آثار در چارچوب اهداف مسابقه	3.75	1.099
۱۶	ارزش‌گذاری آثار بر اساس خوانایی نقشه‌ها، میزان بهره‌مندی از قابلیت‌های نرم‌افزاری و روش‌های ارائه و نیز صحت و کفایت اسناد و مدارک مربوطه	4.10	۰.975
۱۷	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به استانداردها، انطباق با ضوابط و رعایت کیفیت فنی در آثار پیشنهادی	4.31	۰.821
۱۸	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان خلاقیت در ایجاد فرم، بداعت در آفرینش اثر و به‌کار بستن راهبردهای خلاق در بیان و پردازش مفاهیم	3.76	1.050
۱۹	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به جنبه‌های مختلف سایت و پیوند معماری با بافت محیط پیرامون	4.03	۰.900
۲۰	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به مسئله انرژی و رعایت ملاحظات اقلیمی در معماری	4.29	۰.726
۲۱	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان هماهنگی با طبیعت و انطباق با محیط‌زیست، حفظ و احیای آن	3.85	1.169
۲۲	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به حس مکان، مشخصه‌های جغرافیایی، اقلیمی و جنبه‌های مختص هویت بومی و منطقه‌ای	3.81	۰.913
۲۳	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به اهمیت فرایند ایده‌پردازی و اصالت اثر در راستای نیل به اهداف مسابقه	3.99	۰.922
۲۴	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به تحقق‌پذیری اثر پیشنهادی و توجیه اقتصادی آن	4.37	۰.845
۲۵	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به روش‌های ساخت و به‌کارگیری سطوح فناوری در صنعت ساختمان	4.43	۰.853
۲۶	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به جلوه‌های بصری و برانگیختن احساس زیبایی در بیننده یا کاربر	4.41	۰.802
۲۷	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به مسئله در پروژه، مواجهه با موضوع و انتخاب روش طراحی	4.42	۰.852
۲۸	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به برنامه معماری و تمرکز بر سامان‌دهی و چیدمان عملکردها در فضا	4.43	۰.766
۲۹	ارزش‌گذاری طرح بر اساس میزان توجه به مفاهیم و معانی در زبان معماری و قابلیت در ارتباط با جامعه و مخاطب	4.26	۰.770

زیرمؤلفه‌های ویژگی‌های فردی در داوران نشان می‌دهد. «میزان توجه به برنامه فیزیکی، تمرکز بر ساماندهی فضاها و چیدمان عملکردها» نیز از بالاترین میانگین در مجموعه زیر مؤلفه‌های غربالگری و توزیع امتیازات داوری برخوردار است. پایش داده‌های مستخرج در زیرمؤلفه‌های امر داوری نیز حکایت از اهمیت بیشتر «میزان توجه به برنامه معماری و تمرکز بر سامان‌دهی و چیدمان عملکردها در فضا»، «میزان توجه به روش‌های ساخت و به‌کارگیری سطوح فناوری در صنعت ساختمان»، «میزان توجه به مسئله در پروژه، مواجهه با موضوع و انتخاب روش طراحی» و نیز «میزان توجه به جلوه‌های بصری و برانگیختن احساس زیبایی در بیننده یا کاربر» دارد که مورد اخیر متناسب با نوع مسابقه و اهداف آن قابل توضیح است.

ب- اولویت‌بندی مؤلفه‌های داوری مسابقات معماری مؤثر بر ارتقای معماری معاصر ایران چگونه است؟
به‌منظور اولویت‌بندی مؤلفه‌های داوری مسابقات معماری بر ارتقای معماری معاصر از نظر نمونه‌های تحقیق از آزمون رتبه‌بندی فریدمن استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۹ انعکاس یافته است. "سابقه حضور موفق در مسابقات به‌عنوان معمار برگزیده"، "میزان توجه به برنامه فیزیکی، تمرکز بر ساماندهی فضاها و چیدمان عملکرد"، "اهمیت تجربه و اعتبار حرفه‌ای داوران در مسابقات معماری" و "اولویت دیدگاه و نظر کلی داوران در ارزیابی آثار در قیاس با تخصیص امتیاز بر اساس معیارهای داوری" در هر دسته از مؤلفه‌های اصلی بالاترین رتبه را دریافت نمودند.

جدول ۹. اولویت بندی مؤلفه‌های شناسایی شده با آزمون فریدمن (نگارندگان، ۱۴۰۲)

الف: ویژگی‌های فردی داوران		ج: هیئت داوران	
ب: غربال آثار منتخب مسابقات ملی معماری و توزیع امتیازات داوری		د: امر داوری	
مؤلفه اصلی	رتبه‌بندی	زیرمؤلفه	میانگین رتبه
الف	۱	سابقه حضور موفق در مسابقات به‌عنوان معمار برگزیده	۴,۲۶
	۲	احراز شایستگی حرفه‌ای در دفاتر معماری و مهندسی مشاور	۳,۷۲
	۳	حسن سلیقه و آشنایی داور با رویکردها و نظریه‌های معماری	۳,۵۸
	۴	حسن شهرت و تجربه انجام داوری در مسابقات معماری	۳,۵۷
	۵	احراز صلاحیت علمی و شایستگی در انجام فعالیت آموزشی	۳,۴۸
	۶	تناسب تخصص و تجربه داور با موضوع مسابقه و پیچیدگی آن	۲,۳۹
ب	۱	میزان توجه به تحقق‌پذیری اثر پیشنهادی، توسعه‌پذیری و توجیه اقتصادی آن	۲,۹۷
		میانگین رتبه	۲۶,۹۴
		میانگین رتبه	۵۹,۲۷

			۲	میزان توجه به برنامه فیزیکی، تمرکز بر ساماندهی فضاها و چیدمان عملکردها	۲,۸۲
			۳	میزان توجه به استانداردها، انطباق با ضوابط و رعایت کیفیات فنی و مقیاس انسانی	۲,۷۴
			۴	میزان توجه به چشم‌اندازها، اهداف، خواسته‌ها و انتظارات در روند طراحی	۱,۴۷
			۱	اهمیت تجربه و اعتبار حرفه‌ای داوران در مسابقات معماری	۴,۲۵
			۲	الزام بر تناسب تجربه و تخصص داوران با موضوع پروژه و ماهیت مسابقات معماری	۳,۵۱
			۳	نقش ترکیب نفرات در کمیته داوری با گرایش‌های متنوع نظری و رویکردهای متفاوت فکری در معرفی آثار برتر	۲,۶۷
			۴	اهمیت جایگاه و اعتبار علمی داوران در مسابقات معماری	۲,۳۱
			۵	تدوین بیانیه (نظر نهایی) هیئت داوران و تشریح شیوه انتخاب و رتبه‌بندی آثار در چارچوب اهداف مسابقه	۲,۲۶
	۲۰,۱۴	۰,۰۰۱	ج		
			۱	اولویت دیدگاه و نظر کلی داوران در ارزیابی آثار در قیاس با تخصیص امتیاز بر اساس معیارهای داوری	۷,۲۶
			۲	میزان توجه به جلوه‌های بصری و برانگیختن احساس زیبایی در بیننده یا کاربر	۷,۲۵
			۳	میزان توجه به حس مکان، مشخصه‌های جغرافیایی، اقلیمی و جنبه‌های مختص هویت بومی و منطقه‌ای	۷,۱۶
			۴	میزان خلاقیت در ایجاد فرم، بداعت در آفرینش اثر و به‌کار بستن راهبردهای خلاق در بیان و پردازش مفاهیم	۷,۱۲
			۵	خوانایی نقشه‌ها، میزان بهره‌مندی از قابلیت‌های نرم‌افزاری و روش‌های ارائه و نیز صحت و کفایت اسناد و مدارک مربوطه	۷,۰۷
			۶	میزان توجه به مسئله انرژی و رعایت ملاحظات اقلیمی در معماری	۷,۰۵
			۷	میزان توجه به مفاهیم و معانی در زبان معماری و قابلیت در برقراری ارتباط با جامعه و مخاطب	۷,۰۳
			۸	میزان توجه به اهمیت فرایند ایده‌پردازی و اصالت اثر در راستای نیل به اهداف مسابقه	۶,۹۲
			۹	میزان توجه به استانداردها، انطباق با ضوابط و رعایت کیفیات فنی در آثار پیشنهادی	۶,۸۷
			۱۰	میزان توجه به روش‌های ساخت و به‌کارگیری سطوح فناوری در صنعت ساختمان	۶,۸۲
			۱۱	میزان توجه به جنبه‌های مختلف سایت و پیوند معماری با بافت محیط پیرامون	۶,۷۹
			۱۲	ارزیابی کلی (ذهنی - شهودی) آثار توسط داوران و رتبه‌بندی تجربی ایشان در انتخاب طرح‌های برتر	۶,۴۴
			۱۳	توجه به مسئله در پروژه، مواجهه با موضوع و انتخاب روش طراحی	۶,۴۱
			۱۴	میزان توجه به تحقق‌پذیری اثر پیشنهادی و توجیه اقتصادی آن	۶,۳۶
			۱۵	میزان توجه به برنامه معماری و تمرکز بر سامان‌دهی و چیدمان عملکردها در فضا	۶,۱۸
			۱۶	نوع به‌کارگیری مصالح و الگوی ترکیب عناصر معماری در بنا	۶,۱۵
			۱۷	میزان هماهنگی با طبیعت و انطباق با محیط‌زیست، حفظ و احیای آن	۵,۷۵
	۷۶,۹۳	۰,۰۰۱	د		

ج- مؤلفه‌های داوری تا چه حد در ارتقای معماری معاصر ایران در دهه ۱۳۹۰ مؤثرند؟

مقدار F محاسبه شده آماری آزمون مطابق جدول ۱۱، برابر با ۲۱۴/۳۰۱ است و در سطح کوچک‌تر از ۰/۰۵ معنادار است و نشان می‌دهد که متغیر مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادر است به خوبی، میزان تغییرات و واریانس وابسته را توضیح دهد. به عبارتی مدل رگرسیونی تحقیق، مدل خوبی است. بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل رگرسیون، ضریب استاندارد شده داوری بر ارتقای معماری معاصر ایران در دهه ۱۳۹۰ با مقدار ۰/۹۱۶ دارای آمار t محاسبه شده ۱۸/۳۱۱ است که این مقادیر t علاوه بر این که ۱/۹۶ است، از مقدار ۲/۵۸ نیز بزرگ‌تر است. به بیان دیگر سطح معنی‌داری محاسبه شده، علاوه بر آن که کوچک‌تر از ۰/۰۵ است از مقدار ۰/۰۱ نیز کوچک‌تر است؛ لذا رابطه خطی بین متغیرها تأیید می‌شود. اطلاعات جدول ۱۰، ضریب رگرسیون خطی برای تأثیر داوری بر ارتقای معماری معاصر ایران در دهه ۱۳۹۰ را برابر $R^2 = 0/839$ و ضریب تعیین را مساوی $R^2 = 0/839$ نشان می‌دهد. یعنی داوری مسابقات معماری می‌تواند تا حدود ۸۳/۹٪ از ارتقای معماری معاصر ایران در دهه ۱۳۹۰ را پیش‌بینی کند و بر اساس اطلاعات جدول، این متغیر دارای ضریب تأثیر معنی‌داری است ($\beta = 0/916$ ، $p = 0/000$).

جدول ۱۰. جدول تحلیل رگرسیون (نگارندگان، ۱۴۰۲)

مدل	B	خطای استاندارد	ضریب استاندارد شده	آماره t	sig	R^2
مؤلفه‌ها	۰/۹۲۱	۰/۰۵۲	۰/۹۱۶	۱۸/۳۱۱	۰/۰۰۰	۰/۸۳۹
ی داوری	۰	۰	۰	۸	۰	۰

جدول ۱۱. نتیجه آنالیز واریانس (نگارندگان، ۱۴۰۲)

مدل	F	sig
رگرسیون	۲۱۴/۳۰۱	۰/۰۰۰

حضور داورانی با تخصص و تجارب متناسب با موضوع و پیچیدگی مسابقه در ترکیب هیئت داوران یکی از اقدامات بنیادی در تضمین کیفیت مسابقات معماری است. نتایج آزمون فریدمن از اهمیت آشنایی با سازوکار برگزاری مسابقات و مشکلات آن به‌عنوان یک شرکت‌کننده حکایت دارد وقتی یافته‌ها، بالاترین میانگین در ویژگی‌های فردی داوران را «سابقه حضور موفق در مسابقات به‌عنوان معمار برگزیده» نشان می‌دهند. اهمیت تجربه و اعتبار حرفه‌ای داوران در مسابقات معماری نیز در ترکیب هیئت داوری در بسیاری از موارد، مورد بی‌توجهی برگزارکنندگان قرار گرفته است و از افرادی با تخصص‌های غیرمرتبط و یا بدون ذکر نام و تحت عنوان کارشناسان سازمانی در امر داوری استفاده می‌شود که از دانش کافی در مباحث تخصصی و نقد معماری بی‌بهره‌اند. حداقل آسیب ناشی از حضور افراد غیرمتخصص و انتخاب نادرست اثر برتر در مسابقات معماری، زمانی است که بدانیم تدوین بیانیه هیئت داوران و دلایل انتخاب اثر برتر گامی در جهت بهبود کیفیت آینده خواهد بود. همچنین هیئت داوری مستقل و متخصص، امر قضاوت در مورد کیفیت معماری را در محیطی قرار می‌دهد که برای افراد غیرحرفه‌ای غیرقابل دسترس است. میزان توجه به برنامه فیزیکی، تمرکز بر ساماندهی فضاها و چیدمان عملکرد از جمله مواردی است که ارزیابی آن در حدود صلاحیت‌های تخصصی داوران قرار داشته و می‌تواند در غربالگری مرحله‌ای آثار شرکت‌کننده، نقش کلیدی ایفا نماید. باتوجه به بیشترین میانگین‌های رتبه‌بندی آزمون فریدمن در امر داوری چنین استنباط می‌شود که نزد پاسخگویان، نظر کلی داوران نه فقط، نسبت به تخصیص امتیاز بر اساس تک معیارهای داوری اولویت دارد؛ بلکه نگاه «کل‌نگر» ایشان نسبت به دیگر مؤلفه‌های ارزشیابی آثار در مسابقات معماری نیز ارجح است.

شکل ۴. مؤلفه‌های مؤثر داوری مسابقات معماری بر معماری معاصر ایران (نگارندگان، ۱۴۰۲)

ویژگی های فردی داوران	هیئت داوران	امر داوری
• سابقه حضور موفق در مسابقات به عنوان معمار برگزیده • احراز شایستگی حرفه ای در دفاتر معماری و مهندسی مشاور • حسن سلیقه و آشنایی داور با رویکردها و نظریه‌های معماری • حسن شهرت و تجربه انجام داوری در مسابقات معماری • احراز صلاحیت علمی و شایستگی در انجام فعالیت آموزشی • تناسب تخصص و تجربه داور با موضوع مسابقه و پیچیدگی آن	• تناسب تجربه و تخصص داوران با موضوع پروژه و ماهیت مسابقه • جایگاه و اعتبار علمی داور • تجربه و اعتبار حرفه ای داور • ترکیب نفرات در کمیته داوری با گرایش‌های متنوع نظری و رویکردهای متفاوت فکری • تدوین بیانیه (نظر نهایی) هیات داوران و تشریح شیوه ی انتخاب و رتبه بندی آثار در چارچوب اهداف مسابقه	• ارزش‌گذاری بر اساس خوانایی نقشه‌ها، میزان بهره‌مندی از قابلیت نرم‌افزاری و روش‌های ارائه، صحت و کفایت اسناد و مدارک • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به استانداردها، انطباق با ضوابط و رعایت کیفیات فنی در اثر • ارزش‌گذاری بر اساس میزان خلاقیت در ایجاد فرم، بداعت در آفرینش اثر، بهره از راهبردهای خلاق در بیان و پردازش مفاهیم • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به جنبه های مختلف سایت و پیوند معماری با بافت محیط پیرامون • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به مسئله ی انرژی و رعایت ملاحظات اقلیمی • ارزش‌گذاری بر اساس میزان هماهنگی با طبیعت و انطباق با محیط زیست، حفظ و احیای آن • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به حس مکان، مشخصه های جغرافیایی، اقلیمی و جنبه‌های مختص هویت بومی و منطقه‌ای • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به اهمیت فرآیند ایده پردازی و اصالت اثر در راستای نیل به اهداف مسابقه • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به تحقق پذیری اثر پیشنهادی و توجیه اقتصادی آن • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به روش های ساخت و به کار گیری سطوح فناوری در صنعت ساختمان • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به جلوه های بصری و برانگیختن احساس زیبایی در بیننده یا کاربر • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به مسئله در پروژه، مواجهه با موضوع و انتخاب روش طراحی • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به برنامه معماری و تمرکز بر سامان دهی و چیدمان عملکردها در فضا • ارزش‌گذاری بر اساس میزان توجه به مفاهیم و معانی در معماری و قابلیت برقراری ارتباط با جامعه و مخاطب • ارزش‌گذاری بر اساس نوع به کار گیری مصالح و الگوی ترکیب عناصر معماری در بنا • ارزیابی کلی (ذهنی-شهودی) آثار توسط داوران و رتبه بندی تجربی ایشان در انتخاب طرح های برتر • ارزیابی اثر بر اساس چک لیست داوری و ثبت امتیاز توسط داوران جهت معرفی طرح های برگزیده • اولویت دیدگاه و نظر کلی داوران در ارزیابی آثار در قیاس با تخصیص امتیاز بر اساس معیارهای داوری
غریبال آثار منتخب مسابقات ملی معماری و توزیع امتیازات داوری • میزان توجه به تحقق پذیری اثر پیشنهادی، توسعه پذیری و توجیه اقتصادی آن • میزان توجه به برنامه فیزیکی، تمرکز بر ساماندهی فضاها و چیدمان عملکردها • میزان توجه به استانداردها، انطباق با ضوابط، رعایت کیفیات فنی و مقیاس انسانی • میزان توجه به چشم‌اندازها، اهداف، خواسته‌ها و انتظارات در روند طراحی		

۶. بحث و نتیجه گیری

داوری و قضاوت به گواه تاریخ از سخت‌ترین فعالیت‌های بشر بوده است. ویتروویوس در ده کتاب معماری از تأثیر افسون نمایش‌های خیره‌کننده در تحسین داوران به آنچه خودنمایی محض است، می‌گوید (ویتروویوس، ۱۳۸۷). نتایج این پژوهش با تمرکز بر موضوع داوری مسابقات معماری در قیاس با طیف متنوعی از تحقیقات انجام شده در ارتباط با ارزیابی فعالیت‌های آموزشی طراحی و داوری آثار معماری در فضای دانشگاه متمایز است. دستیابی به این درک مشترک از واقعیت که با انتخاب طرح‌های برگزیده در مسابقات معماری چه مشکلی را حل می‌کنیم، بسیار مفید خواهد بود (Bern & Per Gunnar, 2022). نتایج پژوهش حاضر، موید نقش داوری مسابقات معماری به واسطه عملکرد ذاتی آن در ارتقای کیفی معماری معاصر است. همچنین بر خلاف اعتقاد برخی از داوران که قضاوت مسابقات معماری را امری ذهنی - شهودی معرفی می‌نمایند؛ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که تمایل شرکت‌کنندگان به شفاف‌سازی در شیوه توزیع امتیازات و وزن‌دهی به مؤلفه‌های داوری از اولویت بالایی برخوردار است.

با وجود احترام به نظر کلی داوران در ارزیابی آثار، بررسی سوابق مسابقات معماری در دهه اخیر مبین این حقیقت است که غیر منصفانه تلقی‌شدن شیوه داوری (باقری و همکاران، ۱۴۰۱) در برخی از مسابقات برگزار شده [حتی تحت نظارت دبیرخانه دائمی مسابقات معماری و شهرسازی ایران] زمینه‌ساز اعتراض و وقوع آسیب‌های جدی در فضای نقد و نظر تخصصی بوده و سرمایه مشارکت حرفه‌ای و مطالبه اجتماعی این قسم رقابت‌ها را تقلیل داده‌است. بدیهی‌است؛ در هر مسابقه بر اساس شرایط، انتظارات و ضرورت‌هایی که متأثر از موضوع و بستر طرح باشند؛ شاخص و معیارهای داوری تعریف می‌گردد. با این همه می‌توان با تنظیم «چک لیست» مورد توافق هیئت داوران در هر مسابقه معماری اولاً در راستای وفاداری به «آنچه که مسابقه می‌خواهد»، اقدام نمود و ثانیاً با مرحله‌ای نمودن ثبت امتیازات بر اساس شاخص‌های کمی و معیارهای کیفی لازم، سنجش و رتبه‌بندی هر اثر را به انجام رسانید. در این راستا توجه به شاخص‌های ارزیابی در فرایند طراحی هر اثر و در نظر گرفتن معیارهای ارزشیابی در رتبه‌بندی عملکرد طراحان در قیاس با یکدیگر، مبنای شناسایی و معرفی منصفانه طرح‌های برگزیده خواهند

داوران در طول فرایند تصمیم‌گیری و در نتیجه تعامل اجزای متنوعی که در رقابت معماری قرار می‌گیرند؛ ظاهر می‌شوند و داوران می‌توانند با کشف راه‌حل‌های بالقوه در طرح‌های ارائه‌شده و نیز پشت سر نهادن بی‌باکانه قطعیت‌های از پیش تعیین‌شده در معیارهای ارزیابی، "عالی بودن" تصمیم نهایی خود را اثبات کنند (Joris, et al, 2011).

ایده‌های معمارانه روی کاغذ یا کامپیوتر می‌تواند به‌عنوان سرمایه اولیه نمادین برای آثار ساخته شده معماری محفوظ باشد. نقش فرایند داوری مسابقات معماری در چرخه تصمیم‌گیری و انتخاب ایده‌ها و طرح‌های برگزیده از یک سو در جهت پایش میزان انطباقشان با اهداف مسابقه و خلاصه اطلاعات پروژه است و از سوی دیگر ارزیابی خلاقیت طرح در پاسخ به جنبه‌های مختلف محیطی-اجتماعی را در بر می‌گیرد (سقراطی و همکاران، ۱۴۰۲). چرا که رعایت مسئولانه ملاحظات محیطی-اجتماعی توسط معمار و تأثیرات اجتناب‌ناپذیر آن در بناهای ساخته شده به‌مثابه یک «هنر اجتماعی بنیادی» از سودمندی و ارزش بالایی برخوردار است (Owen & Dovey, 2008). همچنین بر اساس مطالعات، تیم‌های معماری می‌توانند رفتارهای یادگیری خود را تقویت کرده و با آموختن از یکدیگر، عملکرد کلی خویش را بهبود دهند (Tan, et al, 2023). از آنجا که مسابقات معماری در اغلب موارد میدان رقابت گروه‌های معماری است؛ نمایش آثار منتخب در خاتمه رویداد و نیز نقد و تحلیل آراء داوران در بیانیه پایانی، فرصتی برای کسب تجربه و آشنایی با دیدگاه‌های طراحی در برخورد با مسائل جامعه خواهد بود.

۲. افزایش مشارکت مردمی و ایجاد حس تعلق به سرزمین:

مسابقات معماری به‌عنوان ابزارهایی شناخته می‌شوند که قادرند موقعیت‌هایی را آشکار کنند و امکان امتزاج معماری را با موضوعات بین رشته‌ای و میان‌فرهنگی فراهم سازند. هر سرزمینی از یک روح و یک تفکر، یک فرهنگ و یک معماری برخوردار است که لازم است تداوم یابد (میرمیران و همکاران، ۱۳۸۵). داوران در تبیین ملاک‌های داوری مسابقات معماری از چنان جایگاهی برخوردار هستند که بتوانند پاسخگوی این ضرورت باشند تا در راستای حفظ هویت و زیست-بوم فرهنگی

بود. تحقق این موضوع مستلزم آموزش در امر قضاوت و پابندی به اصول اخلاق حرفه‌ای است. بدون تردید احراز این سطح از دانش و شایستگی‌ها در داوران، علاوه بر تاثیراتی که بر ارتقای سلیقه عمومی و افزایش آگاهی در سطح جامعه خواهد داشت (Khan, 2020)، به تدریج هدایت جریان مسابقات معماری به سمت حل مسائل معماری و شهرسازی کشور و خلق آثار ماندگار را موجب شده و سهمی قابل ملاحظه در توسعه الگوهای معماری ایران و هویت‌یابی معماری معاصر کشور را به خود تخصیص می‌دهد. از دیگر نتایج پژوهش در این راستا، اهمیت عملکرد داوران مسابقات معماری به شرح ذیل در توجه به منفعت اجتماعی، افزایش مشارکت مردمی و ایجاد حس تعلق به سرزمین است.

۱. توجه به منفعت اجتماعی:

قضاوت و داوری مسابقات معماری اغلب با مجادلات مفصل و داغی همراه است. دقت در انتخاب داوران این رقابت‌ها، رابطه مستقیمی با نتایج آن دارد. بر اساس یافته‌های پژوهش، استقلال رأی داوران و توانایی ایشان در نقد و تحلیل آثار در انطباق با دستورالعمل برگزاری مسابقات معماری از جمله نکاتی است که ارتقای و پیشرفت سطح معماری را در پی دارد. همچنین باتوجه به تأثیر الگوساز مسابقات معماری بر آموزش و نظام ساخت‌وساز، احاطه داوران بر مباحث نظری، حسن سلیقه و سابقه ایشان در فعالیت حرفه‌ای می‌تواند، آثار و تبعات منفی مسابقات را در زمینه هویت تاریخی و بومی معماری کنترل نماید. بدین ترتیب نتایج به‌دست‌آمده، هم راستا با پژوهش اسونسون (۲۰۰۹) مبنی بر تصمیم توافقی اعضای هیئت داوری در حصول اطمینان از مزایای طرح راه‌یافته به مرحله نهایی داوری بیشتر تابع مباحثه و مدل‌های نظری ارزیابی کیفی آثار است. همچنین نتایج این سؤال با نتایج پژوهش چاپین (۲۰۱۱) نیز هم راستا است. او در پژوهش خود با تأکید بر پیچیدگی و اهمیت فرایند قضاوت کیفی در سایه ضعف تئوریک قضاوت معماری، مدل «قضاوت با طراحی» را از منظر توجه به تفکر خلاق و روش‌های طراحی ارائه می‌دهد. وی باهدف هر چه بیشتر دموکراتیزه‌شدن فرایند رقابت، بازتاب بیشتر فرایند داوری را با افزایش شفافیت در تصمیم نهایی و تأمین منافع جمعی مرتبط می‌داند. برخی از کلیدی‌ترین معیارها در ارزیابی هیئت

گسترده اجتماعی، متاسفانه این فرایند برای درگیر شدن با دیدگاه‌ها یا نگرانی‌های عموم مردم سازماندهی نمی‌شود (Bern & Per Gunnar, 2022). یکی از دلایل کاهش محبوبیت مسابقات معماری در ایران به قطع ارتباط معماران با جامعه باز می‌گردد. واقعیت این است که برگزارکنندگان مسابقات معماری می‌توانند حتی با جلب مشارکت عمومی و نظرات مردمی در مراحل داوری، پیشنهادات معماران را برای بهبود کیفیت زندگی ساکنان شهر شناسایی و انتخاب نمایند. جلب مشارکت مردمی در انتخاب بهترین ایده‌ها، افزون بر دموکراتیزه کردن مسابقات، موجب ایجاد حس تعلق به شهر و افزایش همکاری‌های اجتماعی در حفظ و نگهداری پروژه‌هایی می‌گردد که از مسیر مسابقه برای ایجاد شهری ایده‌آل مطرح شده‌اند.

بدین ترتیب نتایج این پژوهش چه از حیث تبیین ملاک و معیارهای قضاوت در مسابقات معماری و نرخ تأثیرگذاری آنها در انتخاب آثار برگزیده و چه از حیث توسعه دانش طراحی، موید اهمیت نقش و تأثیر فرایند داوری مسابقات معماری در هویت‌بخشی و ارتقای کیفی معماری معاصر است.

جوایز معماری «اتحادیه جهانی معماران»، «آقاخان» و «پریتزکر» در مجامع بین‌المللی و «جایزه معمار» در ایران معتبرترین رقابت‌هایی هستند که در گروه پروژه‌های ساخته شده برگزار می‌گردد و در دسته‌بندی مسابقات معماری مورد نظر در این پژوهش قرار ندارند.

۹. Peter Trummer

۱۰. [/https://memarnews.com](https://memarnews.com)

۱۱. [/https://archline.ir](https://archline.ir)

۱۲. [/https://archicomp.ir](https://archicomp.ir)

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی برای اعلام ندارند.

کشور قدم بردارند. مجموعه معیارهایی که در نهایت، پروژه برنده را انتخاب می‌کنند در واقع ممکن است؛ فراتر از دستورالعمل مسابقه و خلاصه آن عمل نمایند. با وجود اینکه جسارت انحراف از انتظارات در فرایند طراحی اغلب آسیبی برای برنده شدن در مسابقات معماری به حساب می‌آید اما فرصت توأمان ارائه پیشنهادی متمایز برای طراحان در جلسه داوری است (Kreiner, 2009) و مجالی برای مشارکت فعال داوران در سرنوشت و شکل‌گیری آینده شهر به شمار می‌رود. هیئت داوری در مطالعات کوکوزلا (۲۰۲۰)، فضایی برای گفتگوهای پیچیده درباره حقایق عینی، تجربیات ذهنی و انتظارات هنجاری تفسیر می‌شود. بازتاب نقش داوران مسابقات معماری را می‌توان از نوع اقداماتی در جهت بازسازی جامعه از هم گسیخته در مطالعات کلینبرگ (۲۰۱۸) در نظر گرفت؛ آنگاه که چیزی فراتر از فضای فیزیکی را در اولویت قرار داده و از اهمیت فضاهای مشترک و جنبه‌های اجتماعی مکان‌ها می‌نویسد. وی پر کردن شکاف ارتباطات انسانی، شکل‌گیری فعالیت‌های گروهی و حتی حفاظت از دموکراسی را مستلزم حفظ و ایجاد مکان‌هایی سرزنده و جذاب معرفی می‌نماید (Klinenberg, 2018). علی‌رغم پتانسیل مسابقات معماری برای ایجاد حس تعلق و بحث‌های

پی‌نوشت

۱. Khan

۲. Cucuzzella

۳. Bern

۴. Plowright

۵. RÖNN

۶. Chupin

۷. Svenson

۸. منظور از «مسابقه» در این پژوهش، «مسابقه طراحی معماری» است. هم‌ارز مسابقات معماری، سازوکار متفاوت دیگری در قالب مسابقه به‌منظور تقدیر از معماران صاحب سبک و مولف مطرح می‌باشد که به «جایزه معماری» شناخته می‌شود.

منابع

- Andersson, J. E., Zettersten, G. B., & Rönn, M. (2013). *Architectural Competitions—Histories and Practice*. Sweden: The Royal Institute of Technology and Rio Kulturkooperativ.
- Bagheri, Mojtaba. Talischi, Gholamreza and Moini, Seyyed Mahmoud. (2022). Clarifying the evaluation criteria in the architectural plans of government agencies with the AHP technique. *Arman Shahr Architecture and Urbanism*, 15(39), 17-26.
- Bern, A. (2017). 'Architecture competitions in an urban planning context', *Journal of Urban design*, 23,56.
- Bern, A., & Per Gunnar, R. (2022). Architectural competitions and public participation. *Cities*, 127, 103730.
- Beski, Soheila. (1998). A review of Iran's experience. *Memar*, 1, 32-36.
- Burbur, Dariush. Tajik, Fatemeh and Mir Emadi, Abolhasan. (2017). Architectural competitions. Iran's prestigious architecture association, analysis and news website of architecture and urban development-Mamarnews
- Bureau of Development of Rules, Organization of Management and Planning of the country. (2002). Guide for holding architecture and urban planning competitions in Iran - publication 240. Tehran: Center for scientific documents and publications of the country's management and planning organization.
- Chupin, J. (2011). 'Judgement by design: Towards a model for studying and improving the competition process in architecture and urban design', *Scandinavian Journal of Management*, 27: 173-84.
- Cucuzzella, C. (2020). Competition Juries as Intercultural Spaces: Between Evaluation, Experience, and Judgement. *Footprint*, 14, 39-62. doi:10.7480/footprint.14.1.3834
- Deputy of architecture and urban planning (1972). Description of the duties of the offices of the Vice-Chancellor of Architecture and Urban Planning of Iran. Tehran. Ministry of Roads and City Planning.
- Eslami, Seyed Gholamreza. Soleimani, Mohammad Reza. (2011). An analytical approach to the performance of architectural competitions in Iran. *Alchemy of Art*, 2(5), 93-108.
- Firouz, Firouz. Masoudi, Maryam. (2018). Arbitrage on the possible border. *Andisheh Iranshahr*, 26-27(15th), 44-50.
- Forouzanfar, Mohammad Hassan. Haeri, Nakissa. (2018) . Examining the performance of the architect award (2008-2019). *The idea of Iranshahr*. 26-27. 60-75.
- Giedion, Siegfried. (2007). *Space, time and architecture: the growth of a new tradition* (9th edition). Translation: Manouchehr Mozayeni. Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company.
- Golabchi, Mahmoud. Masteri Farahani, Najmeh. (2015). *Architectural competitions: analysis of architectural competitions in Iran and the world*. first edition Tehran: Pars University Press.
- Hosseini, Maryam. Hosseini, Seyyed Bagher and Mozafar, Farhang. (2021). The effect of judging along with reflection on improving the quality of learning of architecture students. *Journal of Fine Arts: Architecture and Urbanism*, 26(2), 17-24

- Islami, Faezeh, Sadeghi, Abbas Ali. (2019). Scientific analysis on influential architectural competitions in the shaping of contemporary architecture. *Civil and Project Journal*, 2(7), 82-96.
- Ismaili, Morteza. (2017). Architecture; Competitions and experience of "National Award", *Book of Art Month*: 82-87.
- Javaherian, Faryar. (2008). Two-sided symbol: Shahyad Tower, Azadi Square. *Memar* (51), 32-40.
- Joris, E., Jan, M. S., & Sofia, P. (2011). Assessing 'Quality': The unfolding of the 'Good'—Collective decision making in juries of urban design competitions. *Scandinavian Journal of Management*, 27(1), 167-172.
- Keshmiri, sahar. (2019) . Comparison and evaluation of homogeneous and heterogeneous juries in architecture competitions. *The idea of Iranshahr*. 28/29. 91-98.
- Khaki, Nasser. Darvish, Banafsheh. (2018). Place and prize. *The idea of Iranshahr*. 26-27. 51-59
- Khan, H.-U. (2020). Architectural Competitions: Creating Dialogues and Promoting Excellence? *International Journal of Islamic Architecture*, 9(1), 5-18.
- Klinenberg, E. (2018). Palaces for the people: How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life: Crown.
- Kreiner, K. (2009). Architectural competitions, empirical observations and strategic implications for architectural firms. *NA*, 21(2-3).
- Mazaherian, Hamed. (2018). Creativity, competition and choosing the main motto of architecture competitions. The news base of the deputy housing and construction department. Ministry of Roads and City Planning
- Mazaherian, Hamed. Khodadadi, Ali and Tajik, Fatemeh. (2018). [On the sidelines of the event] Publication of the book "Architecture and Urban Planning Competitions; Global experiences, requirements and recommendations". *Memar News website*
- Mirmiran, Seyyed Hadi. Javaherian, Faryar. Afshar Naderi, Kamran, Haeri Mohammad Reza. Shirdel, Bahram. Saremi, Ali Akbar and Firouz, Firouz. (1996). What lessons can be learned from past architecture? . *Abadi* (6, 29-36). Tehran.
- Mirriahi, Saeid. (2006). Architectural design judgment and its consequences. *Soffeh*, year 15(42), 86-97.
- Mirriahi, Saeid. (2009). Assessment of design skills in architecture education. *Sofeh*, 19th year (49), 61-60.
- Miyahi, Maedeh and Mirriahi, Saeed and Mazhari, Mohammad Ebrahim and Mehralizadeh, Yadaleh. (2019). Examining the changes of the globalization of higher education on architectural education and judging architectural designs in Iranian universities. *Karafan*. Vol. 18, No. 4, p. 265-295
- Muosapour, Elham, Morteza Nikfetrat. (2016) . Criticism of architecture competition judging from Wayne Atto's critical thoughts (case example: selected buildings of 2015-2016). *Hamran international conference, architecture and urban planning of contemporary Iran*. Tehran.
- Nadimi, Hamid. (2010). A look at the evaluation of architectural designs. *Soffeh*, 20(50), 9-19.

- Nadimi, Hamid. Shariat Rad, Farhad. (2011). Sources of architectural ideation, a survey in the ideation process of several architects from the professional community of the country, *Journal of Fine Arts - Architecture and Urbanism*, 17(2), 14-5.
- Owen, C., & Dovey, K. (2008). Fields of sustainable architecture. *The Journal of Architecture*, 13(1), 9-21.
- Permanent secretariat of architectural and urban design competitions. (2014). Registration form for architecture and urban planning competitions. Ministry of Roads and City Planning.
- Plowright, P. D. 2014. 'Competitions of Distraction or Hope? Competitions of Distraction or Hope? Public Responsibility, Social Advocacy, and the Dismantling of Architectural Priorities in the Open Ideas Competition, 5th International Conference on Competitions. delft, 377-398.
- Rönn, M. (2012). A theory for assessing quality in architecture competitions. *NORDISK ARKITEKTURFORSKNING. Nordic Journal of Architectural Research*, 24(1), 30.
- Ronn, Magnus, A theory for assessing quality in architecture competitions, 2012, *Nordisk Arkitekturforskning*, 1, 140-173.
- Sameh, Reza. Izadi, Abbas Ali. (2013). Judging mechanism and design assessment in architecture education, proposing a model for process evaluation and design evaluation in the interaction of professor and student. *Architecture and urban planning of Iran*
- Seyf, Ali Akbar. (2023). *Educational measurement, assessment and evaluation (7th edition)*: Doran Publishing.
- Soghrati, Seyyed Mohammad. Jahan Bakhsh, Heyder and Safari, Hossein. (2023). Analytical evaluation of Iran's national architecture competitions and explanation of its effective components on the promotion of contemporary architecture in the country. *Memar Shahr*, 2(7), 36-64.
- Supreme Council for Cultural Revolution. (2002). *Comprehensive regulations for holding architectural and urban design competitions*. Tehran: Iranian Islamic Council Research Center.
- Svensson, Charlotte. 2009. 'Speaking of Architecture. A Study of the Jury's Assessment in an invited Competition', *NORDISK ARKITEKTURFORSKNING*, 21
- Tan, L., Kocsis, A., Burry, J., & Kyndt, E. (2023). Performance of architectural teams: The role of team learning, reflexivity, boundary crossing and error communication. *Design Studies*, 87, 101190.
- Vitruvius, Pollio. (2009) , ten architecture books. Rima Fayyaz. Art University, Tehran
- Worthen, B. R., & Sanders, J. R. (1987). *Educational evaluation: Alternative approaches and practical guidelines*. Scientific Research Publishing.
- Yaghoubi, Ali Akbar. (2016). Providing a mechanism based on scientific decision-making methods for judging architecture competitions. National conference of applied researches in civil engineering, architecture and urban management, Tehran, Khajeh Nasiruddin Tous University.

Identifying and prioritizing the role of judging components of architectural competitions in the promotion of contemporary Iranian architecture¹

Seyyed Mohammad Soghrati[†], Heyder Jahan Bakhsh^{*†}, Hossein Safari[†]

(Receive Date: 29 November 2023   Revise Date: 08 January 2024   Accept Date: 05 June 2024)

Research Article

Abstract

Introduction: The method of evaluating and selecting the best works in the judging process of architecture competitions is of great importance and sensitivity, and judges are the main decision makers of architecture competitions. This research was carried out with the aim of identifying and prioritizing the role of judging the components of architectural competitions in the promotion of contemporary architecture in Iran, and it is practical in terms of the type of research. Its research method is exploratory and quantitative-qualitative in nature.

Methodology: Based on the research approach, real data was collected through in-depth interviews with 30 experts and professionals in the field of architecture. And when the topic reached theoretical saturation, the qualitative data collection process ended. These specialists and experts were selected from among the university professors and judges of the country's architectural competitions who played a role in the process of holding national architectural competitions and also had specialized work experience in the field of architecture. The quantitative part of the research was conducted in the form of a survey according to the obtained indicators, and then a preliminary questionnaire was designed. Face validity was used for the validity of the questionnaire and Cronbach's alpha coefficient was used to check the reliability of the questionnaire. Finally, the questionnaire created by the researcher was provided to 100 specialists, participants and judges of architectural competitions and related experts. The data analysis method is based on coding, descriptive (mean, standard deviation, etc.) and inferential methods (Kolmogorov Smirnov test, Friedman test and regression).

Results: After examining the interviews and statements of the national architectural competitions during the years 2011-2018, the present research has introduced 4 main components and 33 sub-components as the influencing factors of the judging of the national architectural competitions on the promotion of Iran contemporary architecture. It is worth mentioning that, in this regard, more than 180 invitations from Iran's architectural competitions have been reviewed in the "Architect News", "Archline" and "Iranian Architecture and Urban Planning Competitions" databases.

Conclusion: Based on the obtained results, the individual characteristics of the judges, the display of selected works of the national architectural competitions and the distribution of judging points, the jury and the judges are the four main components in the judging process of the Iranian architectural competitions. Since, in most cases, architectural competitions are the competition field of architectural teams, Showing the selected works at the end of the competition, as well as examining the opinions of the judges in the final statement, is an opportunity for architects to gain experience. The judges' mastery of theoretical topics and their experience at the professional levels of design and implementation can gradually lead the flow of architectural competitions and bring fruitful and increasing results in the development of Iranian architectural models and the identification of contemporary architecture in the country. Also, the results of the research, while confirming the role of judging architectural competitions in improving the quality of contemporary architecture, show the importance of the performance of the judges of architectural competitions in considering the social benefit, increasing public participation and creating a belonging sense.

Conflict of interest: None declared.

Keywords: Architectural competitions, National Architecture Competition of Iran, Evaluation, Assessment, Judging architectural competitions, Contemporary Architecture of Iran

---

¹ This article is taken from PhD Thesis of the first author entitled "Explanation of the optimal model of the Iranian national architecture competition based on the evaluation of its effects in the promotion of contemporary architecture in the country in the 1390s" under the guidance of the second author and the advice of the third author at the Islamic Azad University of Rasht.

² Ph.D. Candidate Department of Architecture, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.

³ Associate professor Department of Architecture, Faculty of Technical Engineering, Payam Noor University, Tehran, Iran (Corresponding author) H_jahanbakhsh@pnu.ac.ir

⁴ Assistant Professor Department of Architecture, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.